

La dreta mollerussenca 1875-1936: religió, catalanitat i pluralitat

Jordi Soldevila i Roig

Centre de Recerques del Pla d'Urgell Mascança / UdL

RESUM: El llarg camí recorregut per la dreta a Mollerussa s'inicia a la Restauració alfonsina el 1874. La dreta local beu de quatre grans fonts ideològiques (carlisme, liberalisme, catalanisme i catolicisme). L'article pretén apuntar algunes de les seues diatribes al llarg de la Restauració borbònica (1874-1923), dictadura de Primo de Rivera (1923-1930) i Segona República (1931-1936).

PARAULES CLAU: carlisme, catalanisme, dinàstics, republicans, catolicisme, liberalisme, Lliga Regionalista, L'Avenir, Acadèmia Montserratina, escoles cristianes.

ABSTRACT: The long road covered by right wing political forces in Mollerussa starts at the Restoration period, in 1874. The local right wing is based upon four ideological sources (Carlism, Liberalism, Catalanism and Catholicism), and this paper will point out some of its diatribes throughout the House of Bourbon Restoration in Spain (1874-1923), Primo de Rivera's dictatorship (1923-1930) and the Second Spanish Republic (1931-1936).

KEYWORDS: Carlism, Catalanism, Dynastic supporters, Republicans, Catholicism, Liberalism, Lliga Regionalista, L'Avenir, Acadèmia Montserratina, christian schools.

El Sexenni Democràtic (1868-1874) va garantir un període de llibertats suficient perquè emergissin i consolidessin uns primers passos diferents corrents ideològics (catalanistes, republicans i obreristes), però també va ser el primer cop que la participació pública abastava totes les classes socials amb la instauració del sufragi universal masculí. El període va durar poc, però va tancar en fals perquè el cop d'estat de Pavía i el nou règim restaurador no van poder

acabar amb cap dels tres moviments opositors, els tres anteriors i el carlisme. A més, cal sumar-hi el trencament de Catalunya amb el mapa polític espanyol després de Solidaritat Catalana (1905-1909) i tot el que això comportava (caciquisme, centralisme, etc.). Aquest fet va introduir canvis força importants en la vida política i social catalana fins a 1939.

Els canvis afectaren tots els actors, les classes benestants adaptaren la seua participació pública als canvis i necessitats del període fins al punt de configurar una dreta diferent de l'espanyola i amb trets propis. Mollerussa és un cas paradigmàtic on podem observar des de ben aviat com s'articulen els canvis al llarg de la Restauració: l'ajuntament serà un dels escenaris on hem treballat, però també la presència de la dreta al carrer.

EL PODER LOCAL¹

El Sexenni va canviar el liderat al consistori durant més de deu anys: el moderat Ignasi Jaques Bosch va perdre l'alcaldia amb la revolta de setembre de 1868, seria el seu fill Josep Jaques Pinyol qui tornaria a ocupar el poder municipal el 1883. Carlins, republicans i faccions liberals més democràtiques passarien al capdavant del consistori entre 1868 i 1881. Fins i tot, Josep Escolà Vilalta, alcalde durant la Primera República, allargà el seu mandat els primers anys de la Restauració i repetí en el càrrec en els moments més durs de la repressió contra el republicanisme, entre 1879 i 1881, fet que mostra la força

¹ Les dades relacionades amb la composició dels ajuntaments han estat extretes de les Actes Municipals de Mollerussa 1867-1936, dipositades a l'Arxiu Comarcal del Pla d'Urgell, i de M. POLO, *Mollerussa: el naixement d'un lloc petit (1839-1888)* i *Mollerussa: de lloc petit a poble (1889-1938)*, Ajuntament de Mollerussa (1999 i 1997). La filiació política s'ha elaborat a partir d'un buidat de premsa local i provincial, i és possible que contingui errors. En aquest article s'han esmenat alguns resultats publicats al meu treball "Radiografia social i evolució política del republicanisme a Mollerussa (1880-1936)", dins *Mascança. Revista d'Estudis del Pla d'Urgell*, núm. 2 (2011), p. 89-102.

que tenien els republicans federals a Mollerussa i sense sufragi universal. La Tercera Guerra Carlina va obligar els carlins, ben representats a Mollerussa, a restar en un segon pla fins a la dècada dels noranta del segle XIX.

Jaques consolidava el règim a Mollerussa i inaugurava un mètode de fer política, el caciquisme polític. El mètode estava pactat per Cánovas i Sagasta, els caps dels dos grans partits espanyols, per facilitar l'alternança en el poder dels dos grans partits, garantir l'estabilitat al règim i canalitzar les diferències entre les classes benestants de l'estat sense necessitat de recórrer a la revolta, com succeïa abans del Sexenni, i que podia despertar grups socials subalterns incontrolables. El caciquisme s'exercia des de les mateixes institucions i consistia a assegurar el poder fora de la via electoral: es practicava l'encasellat, és a dir, els partits pactaven qui encapçalaria el poder abans d'avaluar-ho per la via electoral. El problema s'esdevingué amb la instauració del sufragi universal masculí i la mobilització del cos electoral per part de carlins i republicans. Això va fer que el control del cos electoral fos més complicat. Així, dels pactes i la desmobilització electoral, es va haver de passar a la coacció oberta dels votants díscols, generalment, els més pobres i, per tant, més vulnerables.

Josep Jaques, vinculat al Partit Conservador de Cánovas del Castillo, encapçalava l'ajuntament des de 1883 fins a 1891. Va renovar l'alcaldia quatre cops, va consolidar la Restauració a la població i va intentar desactivar la dreta ultramuntana representada pels carlins, aspecte no del tot reeixit. El pacte entre els dos partits del règim es va traduir a Mollerussa en un pacte de no ingerència entre els dos partits. Mentre Jaques va optar a l'alcaldia, Ramon Bosch Serret, cap del Partit Liberal a Mollerussa, no es va presentar per evitar ser oposició, i a l'inrevés, mai un dels dos va ser regidor mentre l'altre era alcalde. Els liberals col·laboraren en el torn i el 1891 situaven el seu home a Mollerussa, Ramon Bosch Serret, a l'alcaldia. Ramon Bosch va mantenir-se d'alcalde entre 1891 i 1895, renovant l'alcaldia el 1893.

Les eleccions municipals celebrades el 12 de maig de 1895 van suposar un canvi al consistori amb la victòria de Joan Baptista Baró Braqué, home proper al carlisme, i un trencament del "torn dinàstic". Baró va obtenir el suport de cinc regidors, contra el vot del republicà Ramon Raberté i els tres vots en blanc dels dinàstics. Els partits antidinàstics aconseguïen obrir una escletxa dins el "torn"; aquesta alcaldia seria coetània a la del carlí d'Antoni de Nuix a Cervera,² les poques alcaldies en mans del carlisme a la zona. Baró es deixava caure en actes simbòlics del carlisme local, com la festa dels màrtirs el 10 de març de 1897.³

L'èxit dels carlins va ser un breu parèntesi de dos anys, els partits dinàstics representats per Jaques i Bosch no permetrien cap altra hegemonia local que no fos la del torn de conservadors i liberals. Les eleccions de 1897 tornaven a situar Josep Jaques Pinyol a l'alcaldia, càrrec que renovà pel bienni 1899 a 1902. A partir d'aquesta data, Ramon Bosch recuperaria l'alcaldia pels liberals fins a 1906. Jaume Culleré Massot rellevaria Bosch a l'alcaldia des d'aquella data fins a 1909, no obstant això, l'alcaldia de Culleré tindria dues èpoques marcades per l'emergència i èxit de Solidaritat Catalana que faria canviar el signe i les aliances de l'alcalde.

Després de l'alcaldia de Joan B. Baró (1895-1897), els carlins van deixar clar als dinàstics el poder que tenien. Això els obligava a extremar els seus mètodes per obtenir el poder, cosa que farien a les eleccions municipals de 1901 (alcaldia de Ramon Bosch, 1902-1904). Però l'acta aconseguida pel republicà Manuel Pereña a les eleccions a corts pel districte⁴ deuria fer pensar als dinàstics mollerussencs que més valia pactar que no perdre la parcel·la de poder local. Això va fer que unissin forces els dos partits dinàstics amb els carlins i deixessin fora del consistori els republicans durant el bienni 1904-1906. El *Diario de Lérida* qualificaria de "candidatura d'ordre deslligada de tot color polítich y del tot afecta a l'Iglesia" una convergència que atribuïa "als Srs. Jaques, Bosch, Castelló", els tres caps dels respectius partits (conservador, liberal i carlí).⁵

² J. SOLDEVILA I ROIG, *L'alcalde de Cervera afusellat. Domènec Puigredon (1874-1939)*, Lleida: Pagès Editors, 2010, p. 80.

³ "En Mollerusa", *El Loredán*, 28/3/1897, any II, núm. 62, p. 2.

⁴ C. MIR, *Lleida (1890-1936): caciquisme polític i lluita electoral*, Barcelona: Publicacions de l'Abadia de Montserrat, 1986, p. 110-117.

⁵ "Carta de Mollerusa", *Diario de Lérida*, 15/11/1903, any XVIII, núm. 6.507, p. 2.

La fórmula es tornà a repetir el 1905, però aquest cop els republicans no es deixaren sorprendre, tot i la consecució de l'alcaldia per un dels membres de la coalició dretana, Jaume Culleré, inevitable si es té en compte que la renovació biennal de l'ajuntament era parcial. Els republicans arribaren a organitzar una manifestació pels carrers del poble denunciant els mètodes caciquils dels dinàstics, com ara la compra de vots.⁶

La maquinària coercitiva dels dinàstics havia funcionat durant les dues darreres dècades del segle XIX, la millor prova n'era el funcionament del "torn dinàstic" gairebé a la perfecció entre 1881 fins a 1906. Però la impossibilitat d'integrar diferents sectors socials, fins i tot de les mateixes classes burgeses locals, en una prima estructura partidista sustentada per la intervenció a les institucions va començar a debilitar els dinàstics, que veien com els carlins creaven una alternativa al marge de les institucions, capaç d'adaptar-se a la nova societat de masses que mobilitzava sense alterar l'ordre social i competir amb els republicans. Això va fer decantar la balança a favor dels antidinàstics quan al març de 1907 republicans, carlins, integristes i catalanistes signaven a Lleida la seua participació a Solidaritat Catalana.⁷

La naturalesa de Solidaritat va fer que carlins i republicans nacionalistes, majoritaris a Mollerussa, de seguida entressin a formar part de la novella plataforma. A banda de la lluita contra el caciquisme, ambdós tenien un punt en comú en el catalanisme, però no sols aquests, també alguns dinàstics simpatitzaven amb el catalanisme, que a Mollerussa tenia alguns adeptes. Això va facilitar que Jaume Culleré Massot optés per un gir a mitja legislatura a favor dels solidaris, cosa que canviaria per complet la composició dels ajuntaments locals fins a la dictadura de Primo de Rivera i, segurament, també durant la república. No tornem a trobar dinàstics a l'ajuntament i els antics dinàstics passen a formar com a independents o a les files del catalanisme liberal.

El gir es va fer evident a les eleccions municipals del maig de 1909, quan Blai Carné, catalanista de caire liberal i solidari, home lligat a la banca local, va obtenir l'alcaldia amb el suport de la dreta carlina i de l'esquerra republicana. El suport li permetria re-

novar l'alcaldia un segon bienni entre 1910 i 1912. Mollerussa començava a viure al marge del mapa polític estatal i entrava dins el mapa polític català, un canvi iniciat amb la victòria de la Lliga Regionalista el 1901 a Barcelona, estès a la resta del país amb Solidaritat el 1907 i consolidat per l'esquerra amb la victòria electoral de l'UFNR el 1910.

El poble petit, que ben just arribava als mil habitants el 1877, havia duplicat els seus habitants en trenta anys i els interessos de la burgesia local s'havien diversificat: requerien de noves estructures més àmplies i integradores. La base de la nova dreta local continuaria sent el liberalisme ideològic, però el catalanisme l'allunyaria dels partits liberals dinàstics d'òrbita espanyola i pràctica caciquil, ja que aquest element li permetia mobilitzar sectors socials prou amplis que anaven des del carlisme al republicanisme, adquirint una centralitat política i oferint una modernització de la dreta dins dels paràmetres d'una societat de masses.

El canvi no afavorí la dreta local que havia de reorganitzar-se dins d'aquest nou camí i trobar un element de convergència entre liberals i carlins per oferir una alternativa als republicans. Les eleccions municipals de 1912, 1914 i 1916 van donar als republicans l'alcaldia, els més ben situats després de la gesta democràtica de Solidaritat, amb un discurs catalanista i anticaciquil après des del temps del federalisme, i una pràctica política acostumada a mobilitzar l'electorat per fer front a les pràctiques caciquils dels dinàstics. Joan Gabernet Petit lideraria les tres alcaldies pels republicans i seria capaç d'acostar l'esquerra liberal dinàstica cap al republicanisme.

El reformisme republicà i la bonança econòmica dels anys deu, gràcies en part a la Primera Guerra Mundial i al comerç de l'excedent agrícola produït pel Canal d'Urgell, que començava a augmentar el rendiment de les terres després de quaranta anys,⁸ feia de Mollerussa una ciutat dinàmica per als negocis, cosa que guanyava adeptes al liberalisme, sobretot, procedents del carlisme.

L'acostament dels carlins per la via del catalanisme als catalanistes liberals va ajudar a batre els republicans a les eleccions municipals de 1917. Ignasi Queralt Cabeceran seria investit alcalde l'1 de gener

⁶ "Des de Mollerussa", *El Ideal*, 20/11/1905, any VII, núm. 408, p. 2-3.

⁷ C. MIR, *Lleida (1890-1936)...*, p. 132-133.

⁸ Vegeu J. M. RAMON, *L'agricultura de regadiu a la Catalunya contemporània: els canals d'Urgell, 1860-1960* [tesi doctoral inèdita], Barcelona: Universitat Pompeu Fabra, 2004.

Vista de la plaça Major a principi del segle XX, centre de la vida al poble.

de 1918. L'aliança entre les dues branques de la dreta local seria fructífera, a pesar de la incapacitació del novell alcalde una setmana més tard per part del ministeri de la governació.⁹ El seu substitut seria Jaume Culleré Tribó, membre també de la dreta local.

La campanya per l'autonomia iniciada el 1918, secundada per totes les forces polítiques i socials del municipi, i una dreta que s'acostà al republicanisme partint d'un liberalisme ideològic compartit va facilitar l'organització d'una candidatura comuna i única a les eleccions de 1920.¹⁰ L'alcaldia tornà a mans de Jaume Culleré Tribó, però amb el suport de tots els regidors, carlins, liberal catalanistes i republicans. La desaparició de tota força dinàstica a la població des de 1907 va facilitar el pacte, una aliança que no seria estranya a les comarques de Ponent, l'alcaldia popular de Lleida de 1917 i la candidatura conjunta

de 1920, també a Cervera on els republicans estaven aliats amb els regionalistes, cosa que els permeté aconseguir l'alcaldia el 1920. En canvi, a ciutats properes com Tàrraga el 1920 els liberals dinàstics rebrotaven i aconseguien l'alcaldia tot recuperant els mètodes caciquils.¹¹

En línies generals, el sistema de partits establert en el pacte que donà lloc a la Restauració anava molt a la baixa en poblacions com Mollerussa, fins al punt d'aniquilar-lo del tot des de la dècada anterior. La nova victòria a les eleccions municipals de 1922 per part de Jaume Culleré Tribó segellava el nou camí encetat amb Solidaritat Catalana.

El cop d'estat de Primo de Rivera el 13 de setembre de 1923 obriria un parèntesi en la marxa política local. Malgrat això, dinàstics, regionalistes, carlins i republicans formaren part dels ajuntaments

⁹ ACPU, ajuntament de Mollerussa, Actes Municipals 24/11/1917 a 15/9/1920, acta 12/1/1918, f 9 r.

¹⁰ Vegeu "El nou Ajuntament", *Urgell-Segarra*, núm. 36 (15/2/1920), p. 3. La redacció del quinzenari explicava que "a iniciativa del susdit batlle, nostre car i entusiasta amic En Jaume Culleré Tribó, d'acort amb tot l'Ajuntament, va proposar-se celebrar les eleccions per l'article 29 de la vigent llei electoral i al efecte foren convocats separadament els representants de les distintes fraccions polítiques que hi ha organitzades a nostra vila i tots els ex-concejals; aprovant-se unanimitat la susdita proposta".

¹¹ C. MIR, *Lleida (1890-1936)...*, p. 237-239. També J. SOLDEVILA I ROIG, *L'alcalde de Cervera afusellat...*, p. 180 i J. CAPDEVILA, *Tàrraga (1898-1923): societat, política i imaginari*, Barcelona, Publicacions de l'Abadia de Montserrat, 2008, p. 343.

Antic carrer Wilson, actual avinguda de la Generalitat. Un dels primers eixamples construïts entre finals del segle XIX i principis del XX.

primoriveristes, tot i que la seua col·laboració no impedí la repressió sobre entitats en què participaven. Per tant, convindria mesurar bé com va ser aquesta col·laboració entre 1923 i 1931. Un bon exemple és l'aturada de sessions plenàries al consistori entre l'agost de 1924 i el gener de 1925, des d'aquesta data fins al 24 d'octubre de 1926 i, novament, fins al 9 de setembre de 1929, quan el governador civil decideix nomenar nous regidors.

L'alcalde que acumulà més anys de mandat durant la dictadura va ser el vell dinàstic Josep Reñé Sanfeliu, rellevat al setembre de 1929 després de dur l'alcaldia en solitari gairebé durant tot el seu mandat, tal com hem assenyalat. Des del relleu a l'alcaldia el setembre de 1929 i fins a les eleccions municipals de l'abril de 1931, Mollerussa tingué tres alcaldes en un any i mig, vinculats a la dreta local (Pere Bonjoch, Robert Brufau i Ignasi Queralt). Dels tres alcaldes, Ignasi Queralt seria l'alcalde que va aguantar més temps al càrrec, un any just, no obstant això les sessions s'espaiaren força entre si a sobre l'ajuntament que ell presidia va tornar a as-

sociar el consistori a l'Associació Protectora de l'Ensenyança Catalana (APEC). Tot i que això succeí al final del període dictatorial, la mesura mostrava la desaprovació del propi ajuntament i desafiava un règim preocupat per la qüestió nacional catalana.¹²

Les eleccions municipals del 12 d'abril de 1931 portaren a la victòria una coalició republicana amb republicans de l'històric Centre Republicà i del nouvingut al republicanisme Casino Republicà Català. Ignasi Queralt encapçalava la coalició i reprendria les aliances entre republicans i la dreta liberal catalanista de les darreres alcaldies de Jaume Culleré Tribó abans de la dictadura.¹³

L'eufòria republicana va deixar la dreta descol·locada: a la dreta liberal i catalanista li va costar oferir una alternativa al republicanisme en el curt període que va durar la república. En canvi, l'extrema dreta abanderada pels antics carlins ho tenien més clar: s'oposaren frontalment al nou règim i s'agafaren al catolicisme com a element per combatre-la, les reformes de separació església i estat i les seues conseqüències foren el principal camp de batalla.

¹² ACPU, ajuntament de Mollerussa, Actes Municipals 9/9/1929 a 31/7/1931, acta 17/12/1930, f 63 r.

¹³ Més informació a l'article J. SOLDEVILA I ROIG, "Radiografia social i evolució política del republicanisme a Mollerussa (1880-1936)", p. 89-102.

A Mollerussa, la cosa encara era més complicada pel fet que la coalició republicana l'encapçalés un membre de la dreta liberal i catalanista (Ignasi Queralt), que alguns homes propers al carlisme es qualificuessin de republicans catalanistes i catòlics i s'afegissin a la coalició republicana (Jaume Coma), i fins i tot, perquè el Casino va intentar disputar-li al Centre Republicà la representació local a ERC. Això provocaria tensions amb els republicans històrics del Centre Republicà, però no allunyaria un sector de la dreta local de l'òrbita republicana. La millor mostra és la declinació de presentar candidats a les eleccions municipals del gener de 1934 deixant via lliure als candidats d'ERC, cosa que facilitaria l'elecció amb majoria absoluta de Mateu Capell per ERC. Només els carlins decidiren presentar oposició i obtingueren tres regidors que, sumats a l'acta d'Ignasi Queralt, feren una oposició testimonial enfront dels vuit regidors d'ERC. La falta d'oposició del sector liberal i catalanista de la dreta local va ser molt criticat pels carlins, ja que pressuposaven una victòria si s'haguessin aliat.¹⁴

L'única oportunitat de dirigir el poder local va ser després dels Fets d'Octubre de 1934, una situació poc agradable, però tampoc en aquesta ocasió s'hi van dedicar. Ignasi Queralt presidí l'ajuntament provisional, amb tanta provisionalitat que el juny de 1935 es renovava i passava al capdavant el segarenc Salvador Casamitjana, fins que la victòria a les eleccions de febrer de 1936 retornava al poder els antics alcaldes i regidors escollits el gener de 1934. Mateu Capell tornaria a encapçalar el consistori fins al començament de la Guerra Civil.

EVOLUCIÓ POLÍTICA I IDEOLÒGICA

Al Pla d'Urgell i a Mollerussa s'organitzaren aviat els dos partits del "torn", els partits no crearen una estructura massa complexa, ans al contrari. Conser-

vadors i liberals s'organitzaren en funció dels càrrecs a ocupar al municipi i poc més: no és gaire habitual trobar juntes locals, casinos polítics o entitats relacionades a aquests partits, ja que la consecució del poder no es feia per la via de la mobilització social, sinó a través de pactes entre una minoria. Això no significa que no hi haguessin juntes locals dels partits, però que si hi eren actuaven de forma testimonial, una diferència notable amb els dos grans partits antidinàstics (carlins i republicans), que crearen espais propis, organitzaren entitats i celebraren actes públics amb freqüència.

Els dirigents dels dos grans partits, Jaques i Bosch, feien una política basada en les relacions personals, les influències dins el Sindicat de Regants del Canal d'Urgell i altres esferes econòmiques o des dels mateixos ajuntaments per tal d'assentar el seu poder polític. Aquest sistema basat en la pràctica del caciquisme va servir als dinàstics per perpetuar-se en el poder local durant vint-i-cinc anys (1881-1906), una fórmula d'èxit que explica la innecessària creació d'una estructura política i d'espais socials de mobilització (casinos, associacions, etc.), però també explica la seua caiguda en picat en el moment en què aquest sistema és vençut.

Els mètodes per aconseguir suports electorals passaven per la compra de vots, la manipulació dels censos electorals,¹⁵ especialment entre les classes més humils quan aquestes van poder votar amb la reinstauració del sufragi universal masculí (1891), les coaccions i pressions personals, el control del Sindicat de Regants i, en conseqüència, de la distribució de l'aigua,¹⁶ el tràfic d'influències en les concessions d'obres públiques, explotacions de negocis controlats per l'ajuntament,¹⁷ entre altres.

Per la seua banda, el carlisme denunciava constantment les pràctiques caciquils dels partits dinàstics, junt amb els republicans. El carlins i integristes, la branca escindida del carlisme, van modernitzar la consecució de suports polítics a través de la mobi-

¹⁴ A efectes del debat entre la dreta local vegeu els articles "Notícies comarcales", *Terra Ferma* 30/3/1934, any III, núm. 77, p. 2; i "Mollerussa. L'Ajuntament Esquerrà de cos present", *El Correo* 18/3/1934, any IV, núm. 827, p. 2.

¹⁵ "Desde Mollerusa" *El Ideal* 20/11/1905, any VII, núm. 408, p. 2.

¹⁶ J. SOLDEVILA I ROIG, "Canal d'Urgell: caciquisme i regs. El conflicte de 1906", dins *Urtx*, núm. 19 (2006), p. 302-318. Tant Josep Jaques com Ramon Bosch ocuparen diferents càrrecs al Sindicat General de Regants i als Sindicats Particulars de la població, paral·lelament als seus mandats consistorials. Vegeu les actes del Sindicat General de Regants dipositades a l'Arxiu Comarcal del Pla d'Urgell. La premsa comarcal explica els constants abusos comesos pels síndics, també amb finalitats polítiques, fet que causà diverses revoltes. Republicans i carlins ho van denunciar sistemàticament.

¹⁷ "Des de Mollerusa", *El Ideal* 23/10/1905, any VII, núm. 403, p. 3.

lització social i la creació d'entitats afins (religioses, culturals, juvenils, espais de sociabilitat), cosa que els allunyava de liberals i conservadors i, en canvi, els acostava al republicanisme, amb qui van aliar-se el 1907 dins la plataforma Solidaritat Catalana, des d'on reivindicaren la fi del caciquisme i la identitat catalana, un catalanisme que part del carlisme ja tenia interioritzat per la voluntat de recuperació dels antics furs catalans. Així doncs, si les darreres dècades del segle XIX estan dominades pels partits dinàstics, el pacte solidari canviaria per complet el mapa polític català i mollerussenc.

L'aliança solidària entre les forces antidinàstiques signat a Lleida el març de 1907 va materialitzar-se públicament a Mollerussa el 3 d'abril de 1907 amb un míting on hi trobem carlins, republicans i catalanistes, un d'aquests el mateix alcalde procedent dels partits dinàstics.¹⁸ La victòria electoral arreu de Catalunya a les eleccions generals de l'abril de 1907 va segellar el canvi polític començat unes setmanes abans a les comarques de Ponent. La dreta liberal va començar un viratge per trobar el seu lloc dins el nou escenari tot deslligant-se dels dinàstics. Va ser llavors quan va agafar-se a l'emergent catalanisme que en aquells moments es trobava en plena campanya per la consecució de la Mancomunitat. En aquest context va néixer l'Associació Cultural L'Avenir (1914), de caire catalanista i propera al liberalisme ideològic.¹⁹

La participació dels carlins a les festes per la llengua catalana organitzades des del gener de 1916 a l'Amistat per L'Avenir, la promoció de l'entitat nacionalista Pomells de Joventut i la fundació de l'Acadèmia Montserratina a principis dels anys vint o al quinzenari catalanista *Urgell-Segarra* eren mostres evidents que els carlins mollerussencs reforçaven el seu interès pel catalanisme. Un catalanisme que es convertirà en el punt de trobada amb els antics liberals dinàstics i els joves mollerussencs provinents de

la burgesia local i que buscaven un espai des d'on articular una alternativa social i política. L'Associació Cultural L'Avenir va ser el primer espai des d'on s'articulà el catalanisme liberal a la localitat, els republicans locals mai no havien abandonat el catalanisme, per això no van participar-hi. Tanmateix, L'Avenir es va convertir en un punt de trobada i un espai de dinamisme social. Precisament, algunes de les festes reivindicatives per la llengua catalana sorgiren a iniciativa d'aquesta entitat.²⁰

A principis dels anys vint, el catalanisme acabà confluint amb el catolicisme dins de l'Acadèmia Montserratina, la defensa de la religió com a eix central de la societat i, a partir de la unió amb el catalanisme, element configurador de la identitat catalana. L'expressió màxima d'aquests dos eixos la trobem en l'Acadèmia Montserratina i en els Pomells de Joventut. La dictadura de Primo de Rivera envernissà l'Acadèmia, obligada a canviar-se el nom per Centre Cultural i a restar en silenci,²¹ cosa que explicarà el manteniment de l'aliança dels sectors més catalanistes de la dreta local amb els republicans durant la Segona República. Durant la dictadura, la mobilització d'aquest catalanisme s'adaptà a les formes tolerades pel règim i organitzà la Joventut Catòlica.²²

Un cop encetada la Segona República, el Casinó Mollerussenc, autoqualificat com a neutre políticament, s'adscriví com a republicà català i intentà disputar la representació d'ERC a la localitat al Centre Republicà. La jugada no sortí bé, però la voluntat d'hegemonitzar el projecte republicà a Mollerussa els féu mantenir el suport al partit de Macià almenys fins a l'any 1934. Un suport que els costà tensions a dreta i esquerra.²³ També un petit nucli va organitzar Acció Catalana, després Partit Català Republicà: algun dels seus components més destacats provenia del carlisme i d'aquí evolucionà cap al republicanisme per la via del catalanisme radical i l'*antialfonisme*, és el cas d'Isidori Tàssies.²⁴

¹⁸ "Mollerusa", *El Ideal*, 3/4/1907, any X, núm. 803, p. 2.

¹⁹ "De Mollerusa", *El Correo de Lérida*, 21/10/1914, any IV, núm. 791, p. 2.

²⁰ "Diada de la Llengua Catalana", *El Ideal*, 30/12/1915, any XVIII, núm. 4.717, p. 1.

²¹ "Els Reis de la Montserratina", *Urgell*, 11/1/1925, any II, núm. 8, p. 7.

²² *La Voz de Urgel*, 30/12/1928, any III, núm. 64, p. 7.

²³ Vegeu "Mollerusa", *El País*, 20/4/1931, any LII, núm. 15.002, p. 3; "Un acte simpàtic a Mollerussa", *La Jornada*, 30/5/1931, any II, núm. 197, p. 1; "Notícies comarcales", *Terra Ferma*, 30/3/1934, any III, núm. 77, p. 2; "Mollerussa. L'Ajuntament Esquerrà de cos present", *El Correo*, 18/3/1934, any IV, núm. 827, p. 2.

²⁴ "Política", *Occident*, 21/3/1931, any I, núm. 2, p. 6; "Des de Mollerusa. Facècies d'un corresponsal", *El Correo*, 28/4/1932, any II, núm. 267, p. 2.

Solidaritat Catalana i algunes celebracions de caire nacionalista o identitària van ser punts d'encontre entre republicans i carlins; en canvi la qüestió religiosa els enfrontà fins pràcticament la Guerra Civil. Per contra, la dreta liberal i catalanista propera a la Lliga veurà punts comuns amb els republicans des d'un punt de vista social i nacional. L'alcaldia popular de Jaume Culleré Tribó n'és una mostra, així com la voluntat de modernització social i econòmica, influència directa del projecte reformista de la Mancomunitat (1914).

D'altra banda, la religió va ser la bandera comuna del conjunt de la dreta local i era sinònima d'ordre social. Els partits dinàstics hi van festejar i col·laborar, el tracte de favor a les escoles cristianes enfront de les escoles públiques n'és un bon exemple. Malgrat això, els grans defensors de la religió van ser els carlins. La coalició a les municipals de 1903, segons el *Diario de Lérida*, es feia sota el denominador comú de la religió. Aquesta entesa catòlica va donar lloc a Joventut Mariana, un espai de confluència de dinàstics i carlins a principis de segle XX.²⁵ Als anys vint alguns liberals catalanistes es trobaven amb els carlins dins Joventut Catòlica Montserratina, una reformulació de l'anterior.²⁶

Amb la proclamació de la Segona República la qüestió religiosa es va convertir en un assumpte de primer ordre. Els diferents grups de dretes es van posicionar sobre la qüestió, a Mollerussa no tots actuaven en la mateixa direcció. La dreta liberal organitzada dins el Casino va optar per no fer causa de la qüestió religiosa, la seua postura en el nou règim fou intentar crear una alternativa des d'un marc republicà i democràtic acceptant qüestions com la separació entre església i estat.

En canvi, els carlins no, i començaren a organitzar l'alternativa des de Joventut Catòlica, entitat que aviat s'adherí a la Dreta Liberal Republicana (1931). Des d'aquesta entitat intentaren, amb algunes iniciatives, d'arrossegar les diferents faccions de la dreta local. Un exemple en va ser la reunió tinguda a Jo-

ventut Catòlica a finals de febrer de 1932. La incapacitat d'agrupar-se sota una mateixa bandera devia fer entendre que cadascú havia d'optar pel seu camí, els carlins crearien una secció local l'abril de 1932, la Lliga l'estiu de 1932 i paral·lelament s'organitzà una delegació local d'Acció Popular, entitat que acabarà donant suport a la CEDA més endavant.²⁷

També en aquesta època reaparegué el Partit Radical de Lerroux, alineat amb la dreta liberal, tot i que força residual. Entre els elements que en formaven part hi havia Josep Nogués, Enric Tarròs o Cristòfor Pons, tots ells havien format part d'algunes entitats catalanistes, per tant, el seu pas pel partit d'en Lerroux devia ser prou accidental.²⁸

SOCIABILITAT: RELIGIÓ, OCI I CULTURA

La religió va ser la força social més potent, dinàmica i mobilitzadora de la població, pràcticament durant tot el període. A l'activitat diària calia afegir-hi l'impuls d'entitats, mutualitats, escoles, i el control d'alguns espais com l'hospital local. Les entitats són prou diverses: hi trobem entitats que enquadraven el jovent com la ja esmentada Joventut Mariana de principis de segle XX i la Joventut Catòlica Montserratina a finals dels anys vint. També es crearen entitats per enquadrar la dona, que a poc a poc anava prenent més importància en la vida pública, i l'Església no es quedà endarrere, tot i que el missatge era retrògrad i discriminador. Entre les entitats que s'organitzen on es compta la dona com a element principal hi ha l'Associació de Filles de Maria, la secció de catequistes o les zeladores del Sagrat Cor de Jesús. Almenys tenim constància del funcionament de dues mútues o germandats: la Germandat de Sant Jaume Apòstol i la Germandat del Sagrat Cor de Jesús. A la població s'instal·laren dues escoles: la dels Germans Cristians –la Salle– i les Carmelites. Finalment, durant la república es creà

²⁵ "Desde Mollerusa", *El Ideal*, 9/10/1905, any VII, núm. 401, p. 2; "Carta de Mollerusa", *Diario de Lérida*, 15/11/1903, any XVIII, núm. 6.507, p. 2.

²⁶ *La Voz de Urgel*, 30/12/1928, any III, núm. 64, p. 7.

²⁷ "Mollerussa", *Occident*, 26/6/1931, any I, núm. 16, p. 7; "Mollerusa", *El Correo*, 20/2/1932, any II, núm. 210, p. 3; "Feina eficaç. Cap al front únic de les dretes de la província de Lleida", *El Correo*, 26/2/1932, any II, núm. 215, p. 3; "Des de Mollerussa", *El Correo*, 28/4/1932, any II, núm. 267, p. 2; "La Nostra Agrupació", *La Veu de Catalunya*, 3/9/1932, any XLII, núm. 11.303, p. 7.

²⁸ ACPU, Fons Ajuntament de Mollerussa, Llibre actes 26/12/1934 - 9/5/1937, f. 41v.

una delegació local d'Acció Popular, a mig camí entre partit i associació ideològica, l'entitat acabà donant suport a la CEDA.

El catalanisme de caire liberal va tenir també un fort dinamisme social, des dels primers membres associats a la Unió Catalanista a finals del segle XIX i primers anys del segle XX fins a la delegació local de la Lliga Regionalista els anys trenta del segle XX, impulsada per l'Agrupació Regionalista local, que també organitzà una secció femenina i una filial de joves. Entremig hi trobem l'Associació Cultural L'Avenir (1914), font principal de tot el catalanisme mollerussenc. Des d'aquesta entitat brollaren diferents iniciatives, una capçalera de premsa (*Urgell-Segarra*), la delegació local de dues entitats de promoció de la llengua (Nostra Parla i l'Associació Protectora de l'Ensenyament en Català), en una línia més mobilitzadora apareixeria el Foment Urgellenc i l'Acadèmia Montserratina, a finals dels anys deu i principis dels vint, des d'on s'organitzarien els Pomells de Joventut o l'Orfeó Mollerussenc. Al seu torn, el Pomell Bon Cop de Falç organitzaria una secció excursionista, un esbart dansaire i una secció de declamació (recitadors). Ja als anys trenta els esforços dins del catalanisme es dividirien entre l'Agrupació Regionalista, el Casino Mollerussenc (llavors rebatejat com Casino Republicà Català) i Acció Catalana (Partit Català Republicà).

Per la seua banda, els carlins basaren el seu dinamisme en la creació del Centre Jaumí (1910) i l'enquadrament dels joves, primer a Joventut Carlina (1909), posteriorment dins el Requetè (1912), també creà una secció femenina, les Margarites (1916). Des del Centre Jaumí sorgiren diverses iniciatives culturals, s'organitzà un sextet musical, un grup de teatre i classes nocturnes.

CONCLUSIONS

Catòlics, dreta catalanista i carlins compartien diversos espais i celebracions. La majoria participaven dels actes i celebracions del calendari catòlic anual, també les germandats i les escoles cristianes van ser un punt d'encontre. Els tres corrents van trobar-se dins l'Acadèmia Montserratina, els Pomells de Joventut o van fer-se sentir a *Urgell-Segarra*. En canvi, políticament mai no els trobem enquadrats dins el mateix partit, les estratègies unitàries sempre havien

acabat truncades per algun trastorn, la dictadura de Primo de Rivera, primer, i la Guerra Civil i el franquisme, després. No trobem un únic partit de dretes fins després de 1979 amb Convergència i Unió, un partit que s'alimenta dels tres corrents de principis de segle XX, catòlics, catalanistes i una dreta plural que va des del conservadorisme d'Unió passant pel liberalisme de Convergència.

Actualment, encara s'evidencia la força del catalanisme en la dreta local; el Partit Popular, alternativa a la dreta catalana, gairebé ha quedat escombrat del mapa polític local. El llarg camí recorregut per les diferents forces de dretes de Mollerussa té els seus orígens al segle XIX i encara al segle XXI s'hi nota la seua influència. La diferència principal és la unitat orgànica que ha aconseguit el període de llibertats democràtiques i que ha permès el debat necessari perquè les diferents famílies locals hi trobin el seu espai.

APÈNDIX DE NOMS

A continuació hem decidit posar una llista amb alguns noms i el seu espai de participació pública.

Carlins

Joan Castelló
 Armengol Busquets
 Joan Escolà Martí
 Sebastià i Josep M. Busquets
 Ramon i Miquel Domingo
 Agustí i Tomàs Badia
 Jaume Graus
 Antoni Vilageriu
 Pere Bonjoch
 Joan Miquel
 Josep i Ramon Roselló
 Antoni Graus Mir
 Josep Morell
 Magí Segura
 Maria i Agustí Cornadó
 Josep Borrell
 Jaume Graus i Aribau
 Antoni, Joan i Damià Perera
 Josep Escolà
 ? Dalmasses
 Pau i Ramon Serret
 Josep Vilalta

Antoni i Josep Lluch
 Carme Torres
 Josep Vall
 Martí Vilamajó
 Joan i Felip Felip

Lliga Regionalista

Isidre Cuberes Costa
 Pau Domingo Puig
 Josep Gallego
 Jaume Culleré Massot

Catalanistes

Francesc Mir i Garriga
 Jaume Culleré Tribó
 Josep Huguet
 Enric Mestres
 Josep Comes Sorribes
 Emili Gallego
 Maria Cuberes
 Filomena Bertran
 Mercè Cava
 Maria Domingo
 Empar Andreu
 Antoni Bosch Macià
 Ignasi Queralt Cabeceran
 Deogràcies Rosell
 Cristòfol Pons Bosch
 Jaume Bosch Barrera

Acció Catalana – Partit Republicà Català

Isidor Tàssies
 Lluís Llardén

Casino (republicà català)

Josep Mitjana
 Jaume Coma Andreu
 Tomàs Puig
 Ramon Solsona
 Eusebi Bonjoch
 Joan Tarròs
 Enric Tarròs
 Jaume Teixidor
 Ramon Giribet
 Joan Besora
 Jaume Cortada
 Josep Nogués Macià
 Ignasi Llovera
 Jaume Figuerola
 Emili Rosell
 Josep Torrent